

УДК 347.962:[474.2+575.1]

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4.24>**О. В. Драгнєвіч**

аспірантка

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОСВІД ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ІМУНІТЕТУ СУДДІ (НА ПРИКЛАДІ, ЕСТОНІЇ ТА УЗБЕКИСТАНУ)

Стаття присвячена науково-теоретичному дослідженню законодавства пострадянських країн, що визначають правовий статус судді, в аспекті незалежності їх професійної діяльності та імунітету. Здійснено аналіз положень конституцій і спеціальних законодавчих актів ряду пострадянських республік. Зокрема, приділено увагу нормативно-правовому досвіду Естонської Республіки і Республіки Узбекистан, які регламентують гарантії незалежності суддів, у тому числі, що стосується їх імунітету, і надаються з цього приводу відповідні висновки.

У межах проведеного дослідження, зазначається, що у зарубіжних країнах, в тому числі пострадянських, правовий статус посадових осіб Феміди знаходиться під конституційним захистом, який закріплює принцип судової незалежності, захищений різними гарантіями, включаючи судовий імунітет. Дія останнього спрямована на захист судді від кримінального переслідування відповідними посадовими особами, що в сучасних пострадянських країнах є важливим фактором незалежності судової влади.

Безперечно, як особливий, але не особистий привілей, судовий імунітет захищає особу, яка займає посаду судді, від незаконних вимог, що виникають в процесі судового розгляду, захищаючи її професійну діяльність.

Актуальність обраної теми для написання наукової статті визначається тим, що для більш повного розуміння сутності, змісту та меж судового імунітету в правовому статусі судді існує потреба вивчити досвід зарубіжних країн. законодавчо закріпити такі пільги. Оскільки Україна є колишньою республікою СРСР, вивчення законодавства пострадянських країн (в даному випадку Естонії та Узбекистану) корисно для розробки власної моделі розвитку судочинства.

Зроблено висновок, що у національному законодавстві пострадянських країн передбачається змістовний нормативно-правовий механізм щодо забезпечення незалежності судової гілки влади, гарантій незалежності судді та його імунітету. З моменту розпаду Радянського Союзу новостворені держави пройшли нелегкий шлях до розробки і прийняття власних конституцій, законодавчих нормативно-правових актів, які б забезпечували незалежність суддівської діяльності, у тому числі, що стосується їх імунітету. Проаналізовані нормативно-правові акти окремих пострадянських країн в тій чи іншій мірі відповідають міжнародним стандартам незалежності судових органів (як приклад, наводиться Естонія). Проте, не всі держави змогли повністю відійти від впливу радянської правової системи, якій була притаманна висока ступінь уніфікації (прикладом слугує Республіка Узбекистан).

Ключові слова: суддівський імунітет, незалежність судді, гарантії незалежності судді, недоторканість судді, Естонська Республіка, Республіка Узбекистан.

Постановка проблеми. Протягом останніх років наукове співтовариство активно обговорює питання про правові гарантії суддівської діяльності та способи державного захисту відповідного рівня правового статусу. У зарубіжних країнах, у тому числі пострадянських, правовий статус служителів Феміди знаходиться під конституційним захистом, де закріплена дія принципу незалежності суду, що охороняється

різними гарантіями, до числа яких належить суддівський імунітет. Дія останнього направлена на захист судді від кримінального переслідування з боку відповідних посадових осіб, що в сучасних пострадянських країнах є важливим фактором незалежності представників судової влади.

У межах даної статті певний інтерес представляє такий принцип правового статусу судді як *суддівський імунітет*, який надає йому пев-

ний додатковий процесуальний обсяг прав, а також, в деяких випадках, звільняє від ряду зобов'язань. Безсумнівно, що будучи спеціальним, але не особистим, привілеєм, суддівський імунітет здійснює захист людини, яка займає посаду судді, від незаконних вимог, що виникають в рамках провадження у справі, охороняючи його професійну діяльність.

Актуальність обраної теми для написання наукової статті визначається тим, що для більш повного розуміння сутності, змісту і меж суддівського імунітету у правовому статусі судді виникає потреба в дослідженні досвіду зарубіжних країн щодо законодавчого закріплення такого роду привілеїв. Враховуючи те, що Україна є колишньою республікою СРСР, то дослідження законодавства саме пострадянських країн (у даному випадку, Естонії та Узбекистану) є корисним для вироблення власної моделі розвитку незалежної судової системи.

Стан дослідження. Питанням дослідженню нормативно-правового закріплення імунітету як гарантії незалежності суддів у законодавстві зарубіжних (пострадянських) країн не приділяється належної уваги на науковому рівні. Однак, окремим аспектам забезпечення гарантій незалежності суддів, у тому числі, що стосується їх імунітету, присвячені праці І.В. Бабій, Л.П. Виноградової, Т.В. Галайденко, Д.В. Колесника, А.М. Мірошниченко, А.В. Огілько, Є.Ю. Полянського, А.П. Рачинського, Я.І. Скоромного, О.М. Толочко, Н.В. Шелевери, О.М. Юхимюк тощо. Їхні праці є методологічним підґрунтям подальшого розкриття теоретико-правового уточнення розуміння імунітету як гарантії незалежності суддів.

Мета і завдання дослідження. Метою даної статті є здійснення правового аналізу чинного законодавства деяких пострадянських країн, що регламентують гарантії суддівської незалежності, у тому числі, що стосується їх імунітету. Мета наукової статті досягається через виконання визначених завдань - вироблення спільних концептуальних підходів щодо розуміння юридичної природи і характеристики суддівського імунітету як гарантії їх незалежності під час здійснення своїх професійних обов'язків, а також виявлення позитивного зарубіжного досвіду у зазначеній сфері.

Наукова новизна. Звертаючись до дослідження правової регламентації імунітету суддів у пострадянських країнах (Естонії та Узбекистану), потрібно усвідомити, що вони мають спільне історичне минуле з Україною, та є кра-

їнами, які пройшли нелегкий шлях від розпаду Радянського Союзу до становлення самостійних держав, побудови незалежної судової системи. При цьому, Балтійські республіки (у даному випадку, Естонія) є єдиними колишніми радянськими республіками, які, окрім цього, пройшли непростий євроатлантичний інтеграційний шлях. Аналіз національного законодавства Естонії та Узбекистану у згаданій сфері дозволить нам сформувати власну модель розвитку судової системи, з відповідними гарантіями незалежності суддів та їх імунітету, що відповідатимуть міжнародним стандартам судочинства.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, всі пострадянські країни вийшли з радянської правової системи, для якої була характерна висока ступінь уніфікації. Однак за тридцять років, що минули після набуття незалежності, кожна пострадянська країна пройшла свій власний шлях становлення та розвитку судової системи та гарантій суддівської діяльності. Вплив радянської моделі все ще відчувається в усіх країнах колишнього Радянського Союзу, проте з часом воно ослабло, і між країнами виникає все більше і більше відмінностей.

Вектор у всіх правових реформ у пострадянських країнах більш-менш один: це рецепція (процес запозичення чи засвоєння) європейських моделей судових систем чи хоча б їх окремих елементів. У деяких пострадянських країнах, наприклад, Балтійських (Естонії, Латвії, Литви) з урахуванням їх членства в Європейському Союзі і Організації Північно-Атлантичного договору відбулися суттєві зміни в їх судових системах відповідно до міжнародно-правових стандартів суддівської діяльності, незалежності суддів, у тому числі того, що стосується їх імунітету. В інших пострадянських країнах, наприклад, таких як Таджикистан, Узбекистан і Туркменістан, стара модель судової системи, що існувала до здобуття їх незалежності, збереглася найбільшою мірою і кількість нововведень тут досить мало.

Незалежність судових органів є універсальним принципом, який, відповідно до міжнародних стандартів незалежності суддів, має гарантуватися державою, закріплюватися в законах країни і дотримуватися всіма державними та іншими установами.

Гарантії незалежності суддів, у тому числі, що стосується їх імунітету в Естонії визначається нормами Конституції Естонської Республіки від 28.06.1992 р. [1] Так, згідно ст. 146 Консти-

туції Естонської Республіки, суд є незалежним у своїй діяльності і здійснює правосуддя відповідно до Конституції та законів. [1]

Гарантії самостійності і незалежності суддів забезпечується особливим порядком їх обрання або призначення на посаду та звільнення з посади. Основний закон Естонської Республіки у ст. 147 визначає, що суддя може бути звільнений з посади лише за рішенням суду. Судді не можуть займати, крім як в передбачених законом випадках, будь-які інші виборні або номенклатурні посади. Гарантії незалежності і правовий статус суддів встановлюються законом. [1]

Відповідно до ст. 150 Конституції Естонської Республіки Голова Верховного суду призначається Рійгікогу (парламентом Естонської Республіки) за поданням Президента Республіки. Члени Верховного суду призначаються Рійгікогу (парламентом) за поданням голови Верховного суду. Решта суддів призначаються Президентом Республіки за пропозицією Верховного суду. [1]

На незалежність суддів, у тому числі, що стосується їх імунітету впливає й порядок притягнення судів до відповідальності. Положеннями ст. 153 Конституції Естонської Республіки визначено, що суддя може бути притягнутий до кримінальної відповідальності протягом терміну своїх повноважень тільки за поданням Верховного суду за згодою Президента Республіки. Голова і члени Верховного суду можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності тільки за пропозицією канцлера юстиції за згодою більшості членів Рійгікогу (парламенту). [1]

Додаткові гарантії незалежності суддів, у тому числі, що стосується імунітету суддів в Естонії, окрім конституції, передбачаються спеціальними законами. Такі гарантії, зокрема, встановлені Законом Естонської Республіки «Про статус судді» від 23.10.1991 р. [2] У ст. 17 цього Закону містяться положення про те, що суддя і другий суддя є незалежними і підкоряються лише закону. Помічник судді незалежний, але підпорядковується судді при ухваленні рішення в межах, передбачених законом. Незалежність судді, помічника судді і другого судді забезпечується процедурою призначення або обрання, звільнення або відсторонення від посади, передбаченої законом, недоторканністю суддів і помічників судді, судовим процесом, встановленим законом, таємницею проведення рішень і створення організаційних і технічних умов, необхідних для роботи суду, а також матеріального і соціального забезпечення судді і помічника судді, пропорційного його статусу. [2]

Недоторканність судді і помічника судді, що визначає їх імунітет, регламентується ст. 18 згаданого Закону, в якій передбачається, що: 1) суддя може бути притягнутий до кримінальної відповідальності або заарештований протягом терміну його повноважень тільки за пропозицією Верховного суду за згодою Президента Республіки; 2) Голова і члени Верховного суду можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності чи заарештовані тільки за пропозицією канцлера юстиції за згодою більшості членів Рійгікогу (парламенту); 3) судді можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності чи заарештовані протягом терміну повноважень за згодою більшості членів представницького органу місцевого самоврядування, який обрав його; 4) згода на порушення кримінальної справи призупиняє виконання повноважень судді або другого судді. Кримінальну справу стосовно судді або другого судді розглядається в загальному порядку. Голова Верховного суду має право визначати юрисдикцію; 5) суддя може бути затриманий або притягнутий до відповідальності протягом строку повноважень за згодою Верховного суду; 6) протягом терміну повноважень Голова і члени Верховного суду можуть бути піддані затриманню, обшуку, вилученню майна, спостереженню та огляду, примусовому поверненню тільки після отримання згоди Рійгікогу (парламенту); 7) другий суддя може бути затриманий або притягнутий до відповідальності протягом строку повноважень за згодою обраного представницького органу місцевого самоврядування. [2]

Питання незалежності судді, його гарантій та імунітету регламентується також Законом Естонської Республіки «Про суди» від 19.06.2002 р. [3] Відповідно до положень ст. 2 цього Закону, ніхто не має права втручатися в здійснення правосуддя. Дії, спрямовані на недопущення здійснення правосуддя, забороняються в суді і поблизу нього.

Основні гарантії незалежності судді в Естонії передбачені в ст. 3 даного Закону, в якій закріплено, що суддя призначається на посаду довічно. Суддя може бути звільнений з посади лише на підставі рішення суду. Суддя суду першої або другої інстанції може бути притягнутий до кримінальної відповідальності протягом терміну своїх повноважень тільки за пропозицією Верховного суду в повному обсязі і за згодою Президента Республіки. Суддя Верховного суду може бути притягнутий до кримінальної відповідальності протягом терміну його повнова-

жень тільки за пропозицією канцлера юстиції та за згодою більшості членів Рійгікогу (парламенту). [3]

Відповідно до вимог ст.ст. 12, 20 і 24 Закону Естонської Республіки «Про суди» 2002 р., Голови повітового і адміністративного судів призначаються з числа суддів цих судів строком на п'ять років, а Голова окружного суду – на сім років. Голови цих судів призначаються Міністром юстиції після заслуховування висновків загальних зборів судів. Крім того, Міністр юстиції може звільнити Голів повітового і адміністративного судів до закінчення строку їх повноважень: 1) за власним бажанням; 2) якщо вони не виконують свої обов'язки в значній мірі; 3) при їх обранні або призначенні суддею міжнародних судових установ (Європейський суд з прав людини, Суд Європейського Союзу тощо) [3]

Голова Верховного суду, згідно ст. 27 Закону Естонської Республіки «Про суди» 2002 р., призначається Рійгікогу (парламентом) за поданням Президента Республіки терміном на дев'ять років. За пропозицією Президента Республіки Рійгікогу (парламент) може звільнити голову Верховного суду з посади за його власним бажанням. За пропозицією Президента Республіки Рійгікогу (парламент) звільняє голову Верховного суду від посади, якщо його обрано чи призначено суддею міжнародної судової установи. Якщо голова Верховного суду не може виконувати свої службові обов'язки протягом шести місяців поспіль через хворобу або з інших причин, Президент Республіки повинен подати мотивований запит до Верховного суду, щоб він оголосив про це Рішення. Рішення Верховного суду звільняє голову Верховного суду з посади. [3]

В Естонії не має конституційних судів як таких. Проте існує Палата Конституційних перевірок, яка є палатою в структурі Верховного суду. Гарантії незалежності суддів цієї Палати, у тому числі, що стосується їх імунітету регламентується вищезазначеними положеннями Конституції Естонської Республіки 1992 р. і спеціальними законодавчими актами, а порядок обрання, призначення і звільнення суддів Палати Конституційних перевірок ідентичний порядку обрання, призначення і звільнення суддів Верховного суду Естонської Республіки.

Міністр юстиції Естонської Республіки згідно положень ст.ст. 12, 20 і 24 Закону Естонської Республіки «Про суди» 2002 р. володіє певними повноваженнями щодо призначення і звільнення Голів повітового, адміністративного

і окружного судів, проте ст. 39 даного Закону не надає йому командних і дисциплінарних повноважень стосовно суддів, що також свідчить про певні гарантії незалежності суддів, у тому числі, що стосується імунітету суддів. [3]

Іншою пострадянською країною, національне законодавство якої є предметом нашого наукового дослідження у сфері регламентації незалежності суддів, у тому числі, що стосується імунітету суддів буде Республіка Узбекистан.

Науковий інтерес до цієї країни, насамперед, пов'язаний із Доповіддю спеціального доповідача ООН з питань незалежності суддів і адвокатів Дієго Гарсія-Сайя, який відвідав Узбекистан на запрошення уряду в 2019 р. Доповідь була представлена Раді ООН з прав людини і опублікована 13 липня того ж року.

У преамбулі доповіді наголошується: «До сих пір зовнішній вплив в ряді аспектів підриває як незалежність судової влади від інших гілок влади, так і незалежність окремих суддів, необхідну їм для неупередженого і самостійного вирішення справ, які перебувають на їх розгляді. За прокурорами збережена значна роль у кримінальному судочинстві». [4]

Представляючи доповідь, Дієго Гарсія-Сайя зазначив, що судову систему Узбекистану поки не можна вважати незалежною: «Органи державної влади, і зокрема Президент, зберігають важливі функції, пов'язані з організацією і діяльністю судової системи». [4]

Основним недоліком судової системи Республіки Узбекистан, що впливає на незалежність суддів, у тому числі, що стосується їх імунітету, на думку Спеціального доповідача ООН є те, що в країні основні питання, які стосуються здійснення правосуддя, включаючи організацію та функціонування судових органів, оплату праці суддів та працівників судів, регламентуються указами президента. Такий стан речей не відповідає положенням Основних принципів незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 13.12.1985 р., у яких передбачено, що статус суддів, включаючи термін їх повноважень, незалежність, безпеку, винагороду, умови служби, пенсії і вік виходу на пенсію, повинен регулюватися законом (п. 11). [5]

Окрім того, у Доповіді зазначається, що повноваження Президента Республіки Узбекистан щодо призначення звичайних суддів були скасовані і перейшли до Вищої суддівської ради, однак президент зберігає повноваження щодо організації і діяльності судової системи, зокрема

право призначати старших суддів і затверджувати структуру і штатну чисельність судів.

Додаткову загрозу незалежності судової системи створюють пірамідальна структура системи правосуддя і надзвичайно широкі повноваження голів судів щодо відбору, заохочення і оцінки суддів, а також накладення на них дисциплінарних стягнень, йдеться в Доповіді.

Голови судів або голова вищестоящего суду можуть втручатися в розгляд кримінальних справ в судах нижчої інстанції, давати вказівки судді щодо результату судового розгляду або вимагати від судді звіту про хід розгляду справи. [4]

Для повного розуміння ситуації, що склалася в Республіці Узбекистан стосовно незалежності судової гілки влади, гарантій незалежності суддів, у тому числі, що стосується імунітету суддів проаналізуємо окремі положення конституції і деяких законодавчих актів.

Цікавим є те, що у Розділі XXII «Судова влада Республіки Узбекистан» Конституції Республіки Узбекистан від 08.12.1992 р. містяться лише дві статті, що регламентують питання незалежності суддів, а саме ст. 106 - судова влада в країні діє незалежно від законодавчої і виконавчої влади, політичних партій, інших громадських об'єднань і ст. 108 - Конституційний суд обирається Сенатом Олій Мажліса (парламентом) Республіки Узбекистан за поданням Президента Республіки Узбекистан з числа спеціалістів у галузі політики і права, рекомендованих Вищою суддівським радою Республіки Узбекистан, включаючи представника від Республіки Каракалпакстан. [6]

Окремі гарантії незалежності суддів, у тому числі, що стосується імунітету суддів містяться в Законі Республіки Узбекистан «Про суди» від 14.12.2000 р. [7] Так, ст. 4 даного Закону визначає, що судді незалежні, підкоряються тільки закону; будь-яке втручання в діяльність суддів щодо здійснення правосуддя є неприпустимим і тягне за собою відповідальність згідно із законом; судова влада в Республіці Узбекистан діє незалежно від законодавчої і виконавчої влади, політичних партій, інших громадських об'єднань. [7]

Незалежність суддів у Республіці Узбекистан, відповідно до ст. 67 зазначеного Закону, забезпечується: встановленим законом порядком їх обрання, призначення та звільнення; їх недоторканністю; суворою процедурою здійснення правосуддя; таємницею наради суддів при винесенні рішень і заборонаю вимагати її розголошення; відповідальністю за неповагу

до суду або втручання у вирішення конкретних справ, порушення недоторканності суддів; наданням судді за рахунок держави матеріального і соціального забезпечення, відповідного його високому статусу. [7]

Відповідно до вимог ст. 68 Закону Республіки Узбекистан «Про суди» 2000 р., державні та інші органи, підприємства, установи та організації, посадові особи, громадяни зобов'язані поважати і дотримуватися незалежності суддів. Прояв неповаги до судді, а так само вчинення дій, що свідчать про явну зневагу до нього, тягнуть за собою відповідальність згідно з законом. [7]

Неприпустимість втручання у вирішення судових справ визначається ст. 69 даного Закону, яка встановлює, що втручання в діяльність суддів по здійсненню правосуддя є неприпустимим. Вплив в будь-якій формі на суддів з метою перешкодити всебічному, повному та об'єктивному розгляду конкретної справи або домогтися винесення незаконного судового рішення тягне за собою кримінальну відповідальність відповідно до закону. При цьому, забороняється вимагати від судді будь-яких пояснень по суті розглянутих або тих справ, що перебувають у провадженні, а також представляти їх кому-небудь для ознайомлення, інакше як у випадках і порядку, передбачених законодавством. [7]

Питання недоторканності суддів, у тому числі, що стосується їх імунітету регламентується ст. 70 згаданого Закону, в якій передбачається, що: 1) особистість судді недоторканна; недоторканність судді поширюється на його житло, службове приміщення, транспорт і засоби зв'язку, що ним використовуються, його кореспонденцію, належні йому речі і документи; 2) з метою забезпечення особистої безпеки суддів їм видається вогнепальна зброя, у необхідних випадках, його сім'ї надається озброєна охорона; 3) кримінальну справу стосовно судді може бути порушена тільки Генеральним прокурором Республіки Узбекистан; 4) суддя не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, взятий під варту без згоди Пленуму Верховного суду Республіки Узбекистан або Пленуму Вищого господарського суду Республіки Узбекистан; 5) суддя не може бути притягнутий до адміністративної відповідальності без згоди відповідної кваліфікаційної колегії суддів; 6) проникнення в житло або службове приміщення судді, транспорт, який він використовує, здійснення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних перегово-

рів, особистий огляд і особистий обшук судді, а так само огляд, вилучення або виїмка його кореспонденції, речей і документів, що належать йому можуть проводитися не інакше як з санкції прокурора Республіки Каракалпакстан, прокурора області, міста Ташкента, Військового прокурора Республіки Узбекистан або за рішенням суду; 7) кримінальна справа стосовно судді міжрайонного, районного (міського) суду, окружного і територіального військового суду підсудна вищестоящому суду, а щодо суддів інших судів - Верховному суду Республіки Узбекистан. [7]

Порядок обрання і призначення суддів регламентується ст. 63 Закону Республіки Узбекистан «Про суди» 2000 р., згідно якої Голова, заступники голови, судді Верховного суду Республіки Узбекистан обираються Сенатом Олій Мажліса (парламентом) Республіки Узбекистан за поданням Президента Республіки Узбекистан. Голови та заступники голів судів областей та міста Ташкента, Голова Військового суду Республіки Узбекистан призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом Республіки Узбекистан за поданням Вищої суддівської ради Республіки Узбекистан. Голови та заступники голів судів Республіки Каракалпакстан обираються Жокарги Кенес (вищим державним представницьким органом влади) Республіки Каракалпакстан за поданням Голови Жокарги Кенес Республіки Каракалпакстан, узгодженим з Президентом Республіки Узбекистан, на підставі висновку Вищої суддівської ради Республіки Узбекистан. Судді судів Республіки Каракалпакстан, голови та судді міжрайонних, районних (міських) судів Республіки Каракалпакстан призначаються Жокарги Кенес (вищим державним представницьким органом влади) Республіки Каракалпакстан за поданням Вищої суддівської ради Республіки Узбекистан. Судді військових судів, судів областей та міста Ташкента, голови та судді міжрайонних, районних (міських) судів призначаються на посаду і звільняються з посади Вищою суддівською радою Республіки Узбекистан. [7]

Призупинення повноважень судді регламентується ст. 71 вищезгаданого Закону Республіки Узбекистан «Про суди» від 14.12.2000 р. У цій статті зазначається, що повноваження судді припиняються у разі притягнення його до кримінальної відповідальності. Повноваження суддів судів загальної юрисдикції та господарських судів можуть припинятися за поданням Вищої кваліфікаційної комісії з відбору та рекомендації на посади суддів при Президентові Республіки

Узбекистан рішенням відповідної кваліфікаційної колегії суддів у випадках, передбачених даним Законом. [7]

Дострокове припинення повноважень судді передбачає ст. 72 даного Закону, яка встановлює, що повноваження судді Верховного суду, Вищого господарського суду Республіки Узбекистан припиняються достроково Сенатом Олій Мажліса (парламентом) Республіки Узбекистан за поданням Президента Республіки Узбекистан; судді обласних, Ташкентських міських судів, міжрайонних, районних (міських) судів, військових судів, господарських судів областей та міста Ташкента - Президентом Республіки Узбекистан за поданням Вищої кваліфікаційної комісії з відбору та рекомендації на посади суддів при Президентові Республіки Узбекистан; судді судів Республіки Каракалпакстан - Жокарги Кенес (вищим державним представницьким органом) Республіки Каракалпакстан за поданням Голови Жокарги Кенес Республіки Каракалпакстан, що вноситься на підставі висновку Вищої кваліфікаційної комісії з відбору та рекомендації на посади суддів при Президентові Республіки Узбекистан, у випадках, передбачених цим Законом. [7]

Згідно зі ст. 73 Закону Республіки Узбекистан «Про суди» 2000 р. суддя може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності лише за рішенням кваліфікаційної колегії суддів, у випадках, передбачених цим Законом. Скасування або зміна судового рішення само по собі не тягне відповідальності судді, який брав участь у винесенні рішення суду, якщо при цьому ним не були допущені навмисні порушення закону або несумлінність, що призвела до істотних наслідків. Порядок притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності встановлюється положенням, яке затверджується Олій Мажліса (парламентом) Республіки Узбекистан. [7]

Заходи соціального захисту суддів та членів їх сімей, що впливають на незалежність суддів визначаються ст. 76 зазначеного Закону. Життя і здоров'я судді знаходяться під особливим захистом держави і підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок коштів республіканського бюджету. Органи державного страхування виплачують страхові суми у випадках, передбачених цим Законом (смерті судді; заподіяння судді каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я). Збитки, заподіяні знищенням або пошкодженням майна, що належить судді, у зв'язку з його службовою діяльністю, підлягають відшкодуванню йому або членам його сім'ї

в повному обсязі. Виплати по відшкодуванню збитків проводяться за рахунок коштів республіканського бюджету з подальшим стягненням їх з винних осіб у встановленому законом порядку. [7]

Окрім Конституції Республіки Узбекистан 1992 р., Закону Республіки Узбекистан «Про суди» 2000 р. незалежність суддів Конституційного суду Республіки Узбекистан, у тому числі, що стосується їх імунітету регламентується спеціальним Законом «Про Конституційний суд Республіки Узбекистан» від 23.05.2017 р. Стаття 9 цього Закону визначає, що Конституційний суд і його судді у своїй діяльності є незалежними і підкоряються тільки Конституції Республіки Узбекистан. Судді Конституційного суду, приймаючи рішення, висловлюють свою правову позицію, вільну від міркувань практичної доцільності, політичних схильностей та інших сторонніх впливів. Втручання в діяльність Конституційного суду не допускається і тягне за собою відповідальність згідно з законом. [8]

Відповідно до положень ст. 5 Закону «Про Конституційний суд Республіки Узбекистан» 2017 р., Конституційний суд обирається Сенатом Олій Мажліса (парламентом) Республіки Узбекистан за поданням Президента Республіки Узбекистан з числа осіб, рекомендованих Вищою суддівським радою Республіки Узбекистан, включаючи представника від Республіки Каракалпакстан. У п. 2 ст. 16 цього ж Закону зазначається, що Президентом Республіки Узбекистан суддям Конституційного суду присвоюється Вищий або Перший кваліфікаційні класи. [8]

Недоторканність судді Конституційного суду, що визначає їх імунітет, регламентується ст. 21 згаданого Закону, яка передбачає, що суддя Конституційного суду не може бути притягнутий до кримінальної та адміністративної відповідальності, а також взятий під варту без згоди Конституційного суду. Кримінальну справу стосовно судді Конституційного суду може бути порушена тільки Генеральним прокурором Республіки Узбекистан. Не допускається привід, затримання, а так само огляд особистих речей, багажу, транспорту, жилого, службового приміщення судді Конституційного суду. [8]

Закон «Про Конституційний суд Республіки Узбекистан» 2017 р. встановлює, що повноваження судді Конституційного суду можуть призупинятися рішенням Конституційного суду

(ст. 22), а припинятися достроково рішенням Сенату Олій Мажліса (парламенту) Республіки Узбекистан (ст. 23), у випадках передбачених цим Законом. [8]

Висновки. Завершуючи викладення даного питання потрібно зауважити, що в національному законодавстві пострадянських країн передбачається змістовний нормативно-правовий механізм щодо забезпечення незалежності судової гілки влади, гарантій незалежності судді та його імунітету. З моменту розпаду Радянського Союзу новостворені держави пройшли нелегкий шлях до розробки і прийняття власних конституцій, законодавчих нормативно-правових актів, які б забезпечували незалежність суддівської діяльності, у тому числі, що стосується їх імунітету. Проаналізовані нормативно-правові акти окремих пострадянських країн в тій чи іншій мірі відповідають міжнародним стандартам незалежності судових органів (як приклад, наводиться Естонія). Проте, не всі держави змогли повністю відійти від впливу радянської правової системи, якій була притаманна висока ступінь уніфікації (прикладом слугує Республіка Узбекистан).

Список використаної літератури:

1. Конституція Естонської Республіки : закон Естонської Республіки від 28 червня 1992 р. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>.
2. Про статус судді : закон Естонської Республіки від 23.10.1991 URL. <https://www.riigiteataja.ee/akt/22214>.
3. Про суди : закон Естонської Республіки від 19.06.2002 URL. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12769841>.
4. Судебную систему Узбекистана пока нельзя считать независимой – спецдокладчик ООН / Газета.uz. URL. <https://www.gazeta.uz/ru/2020/07/16/review/>.
5. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 13.12.1985 р. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201.
6. Конституція Республіки Узбекистан : закон Республіки Узбекистан від 12 грудня 1992 р. URL: <https://constitution.uz/ru>.
7. Про суди : закон Республіки Узбекистан від 14.12.2000. URL. <https://parliament.gov.uz/ru/laws/adopted/81/3151/>.
8. Про Конституційний суд Республіки Узбекистан : закон Республіки Узбекистан від 23.05.2017 р. URL. <https://lex.uz/docs/3221765>.

Dragnevich O. V. The experience of post-Soviet countries on the legal regulation of the immunity of a judge (for example, Estonia and Uzbekistan)

The article is devoted to the scientific and theoretical study of the legislation of the post-Soviet countries that determine the legal status of judges, in terms of independence of their professional activities and immunity. An analysis of the provisions of the constitutions and special legislative acts of a number of post-Soviet republics have been made. In particular, attention is paid to the legal experience of the Republic of Estonia and the Republic of Uzbekistan, which regulate guarantees of independence of judges, including with regard to their immunity, and appropriate conclusions are provided in this regard.

The study notes that in foreign countries, including post-Soviet ones, the legal status of Themis officials is under constitutional protection, which enshrines the principle of judicial independence, protected by various guarantees, including judicial immunity. The action of the latter is aimed at protecting the judge from criminal prosecution by relevant officials, which in modern post-Soviet countries is an important factor in the independence of the judiciary.

Undoubtedly, as a special but not personal privilege, judicial immunity protects a person holding the position of a judge from unlawful claims arising in the course of a trial, protecting his or her professional activity.

The relevance of the chosen topic for writing a scientific article is determined by the fact that for a fuller understanding of the nature, content and limits of judicial immunity in the legal status of a judge there is a need to study the experience of foreign countries, legislate such benefits.

Since Ukraine is a former republic of the USSR, the study of the legislation of post-Soviet countries (in this case, Estonia and Uzbekistan) is useful for developing its own model of judicial development.

It is concluded that the national legislation of the post-Soviet countries provides a meaningful legal mechanism to ensure the independence of the judiciary, guarantees the independence of the judge and his immunity. Since the collapse of the Soviet Union, the newly created states have come a long way in drafting and adopting their own constitutions, legislation, and regulations that would ensure the independence of the judiciary, including their immunity. The analyzed legal acts of some post-Soviet countries to some extent meet the international standards of judicial independence (as an example, Estonia). However, not all states were able to move away completely from the influence of the Soviet legal system, which was characterized by a high degree of unification (an example is the Republic of Uzbekistan).

Key words: *judicial immunity, independence of a judge, guarantees of independence of a judge, inviolability of a judge, Republic of Estonia, Republic of Uzbekistan.*